ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ

Женски Покрет

ОРГАН АЛИЈАНСЕ ЖЕНСКИХ ПОКРЕТА У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ

УРЕДНИЦИ:	Власник за А.Ж.П.	Београд	Администрација:	Број поштанског чековног рачуна 53 191. Излази сваког 15 у месецу. Претплата за годину: Дин. 36.- за Југославију; Д. 50.- за иностранство или 15.- фран.
Алојзија Штеби, Београд Млетачка ул. 8, телефон 26-153 Даринка Стојановић, Београд Његошева ул. 23, телефон 25-131	Милица Дедијер Београд Балканска 9	Новембар 1934 г. Год. XV Бр. 11	Кнез Михаилова ул. бр. 46-I Београд	

САДРЖАЈ:

Чланци: Страна

Питање егзистенчног минимума . . . . . Алојзија Штеби . . 106
Брачно право 111
O vprašanju ojalovljenja (sterilizacije) . . . . . Алојзија Штеби . . 111
Утисци из Софије . . . . . Д. П. 113
XII Конгрес Интернационалне алијансе за женско право гласа и политичку и грађанску активност жена . . . . . М. А. 115
XV скупштина Друштва народа . . . . . М. А. 116
Берва рада за жене у Цириху . . . . . Алојзија Штеби . . 117

Фељтон:

Најновији чешки женски фељтон . . . . . Марија Омељченкова 118

Белешке:

Нови пројекат Грађанског законика. — Жене чланови комисије за професорске испите. — Унапређење. — Женска полиција у Паризу. — Помоћна женска ратна служба у Пољској. — Свршетак афере с књигом „Једно дописивање“. 120

Умереност је врлина врло тешка и врло потребна

Платон

Pitanje egzistenčnog minimuma

I.

Ove godine u februaru je Jugoslovenski ženski savez sazvao veliku konferenciju iz svih delova naše zemlje da na njoj žene izraze opravdane težnje na rad i zaradu. U rezoluciji je tada traženo — pored drugih važnih stvari — i sledeće:

„S obzirom da velika nezaposlenost ima kao čestu posledicu minimum za život, tražimo da država odredi minimalne nadnice, koje moraju biti jednake za oba pola. Isto tako tražimo da država nađe načina da nagna poslodavce da uredno plaćaju nadnice svojim radnicima i da se postara da ukloni sve uzroke, koji od strane države za to postoje, jer su česti slučajevi da se usled neisplaćene zarade radničke porodice nalaze u najvećoj bedi, a ujedno to pojačava krizu smanjujući kupovnu moć potrošača.“

U kakvoj meri su bili ovi zahtevi opravdani, dokazuje nam najbolje studija g. Bogdana Krekića „Radnička nadnica.“ (Radnička nadnica kao privredni, socijalni i kulturni faktor. Razmatranja u prilog donošenja zakona o minimalnim nadnicama od Bogdana Krekića. Beograd 1934. Izdanje Centralnog sekretarijata radničkih komora Jugoslavije.) Odmah na početku svoje studije g. Krekić kaže: „Nadnice naših radnika i plate nameštenika pale su već tako duboko da moraju da obrate na sebe javnu pažnju.“ (Str. 8) Da su se uistini srozali prihodi radnog sveta na takav nivo da se njihovo smanjivanje ne može više dopustiti, za to je studija g. Krekića prvoklasan dokumenat i najrečitiji dokaz da se osigura egzistenčni minimum naročitim zakonom. U toku svoje rasprave g. Krekić je nepobitno dokazao vezu između prihoda radnog sveta i stvaranja kulture, i time je postavio pitanje minimalnog prihoda u red najvažnijih socijalnih pitanja, jer je samo materijalna sigurnost čvrsta osnova za širenje i prodiranje kulturnih težnji. Naravno da povoljno rešenje pitanja egzistenčnog minimuma zavisi od mnogih faktora i zato će njegovo uzakonjene biti veoma teško, ali će biti sigurno lakše ako pomoć dobije naročito od onog dela javnosti koji je socijalno svesan i koji oseća svoju odgovornost za dobru sudbinu zajednice. Stoga želimo da se u izlaganja g. Krekića udube naročito žene, koje uvek pokazuju da u njima gori iskonsko osećanje za socijalnu pravdu i da napregnu preko svojih organizacija sve snage da se što pre i što bolje reši pitanje egzistenčnog minimuma.

II.

Skoro istodobno kada je izašla knjiga g. Krekića, radnička komora u Ljubljani je objavila svoj predlog za nacrt zakona o minimalnim nadnicama s pravilnikom za izvršenje toga zakona. Nacrt zakona i pravilnika Ljubljanske radničke komore razočarao je svakog, koji je ubeđen da se to pitanje ne može rešiti nekim birokratskim metodama, nego samo na osnovi realnih činjenica života. Realne činjenice života su pak u tome slučaju faktični troškovi skromne, a ipak pristojne egzistencije, kao što pokazuje studija g. Krekića, a ne nadnica, koju uzima Ljubljanska radnička komora za osnovu i koju danas prima radnik, jer je baš ta nadnica nedovoljna za život.

Zakonski nacrt o minimalnim nadnicama radničke komore u Ljubljani zamišlja naročiti inspektorat koji će prema mesnim prilikama uređivati visinu minimalne nadnice. Da inspektorat ima smer pri određivanju minimalne nadnice, radnička komora u Ljubljani je izradila nacrt pravilnika prema kome deli radništvo na četiri kategorije: 1.) nekvalifikovano radništvo, 2.) nekvalifikovano sezonsko radništvo, 3) kvalifikovano i priučeno radništvo i 4) ista kategorija kao pod 3, a koja ima samo sezonsko zaposlenje. Za osnovu pri odmerivanju minimalne nadnice pravilnik predlaže prosečnu dnevnu zaradu radništva, osiguranog pri nadležnom okružnom uredu. Ta prosečna dnevna zarada je iznosila n. pr. meseca jula ov. g. pri okružnom uredu u Ljubljani Din. 22.57. Na osnovi toga broja dobija se visina mesečne minimalne zarade ako ga pomnožimo s izvesnim brojem, koji raste sa starošću radnika. Ljublanska radnička komora je na osnovi ovoga postupka izračunala sledeće mesečne minimalne nadnice za nekvalifikovano radništvo („Slovenec“ od 9 septembra 1934 g.):

Mesečno u Din.

Starost	muški	ženski
od 14—17 god	225.70—338.55	225.70—338.55
od 18—20 „	338.55—586.82	338.55—496.54
od 20—24 „	586.82—744.81	496.54—564.25
od 24—30 „	744.81—902.80	564.25—609.39
iznad 30 „	902.80	609.39

Prema ovoj tablici brojevi s kojima se pomnoži prosečna dnevna osigurana nadnica jesu sledeći: za muške 10, 15, 26, 33, 40, *a za žene 10, 15, 22, 25, 27.* Pošto prema izađenom pravilniku služi gore navedeni mesečni iznos mesečne minimalne nadnice za osnovu minimalne nadnice za ostale kategorije radništva, *provlači se razlika između zarade muškarca i žene kroz sve prihode svih kategorija radništva.* Prema pomenutom pravilniku iznosi minimalna nadnica ne-

kvalifikovanih sezonskih radnika i kvalifikovanih i priučenih radnika: minimalna nadnica pomnožena sa 150, odnosno sa 175, godine starosti ostaju iste, a za doba od 14—17 godina ostaju za sve tri kategorije radništva iste minimalne nadnice kao što važe za nekvalifikovano radništvo. Po tome predlogu iznosila bi najviša mesečna nadnica:

Za nekvalifikovanog muškog sezonskog radnika	Din. 1354.20
Za nekvalifikovanog ženskog sezonskog radnika	Din. 914.08
Za kvalifikovanog i priučenog muškog radenika	Din. 1579.90
Za kvalifikovanog i priučenog ženskog radenika	Din. 1066.43

Pravilnik, naravno, dopušta mogućnost da se radništvo sporazume sa poslodavcem i za više minimalne nadnice i mogućnost da mogu inspektorati odustati od pravca, koji im daje pravilnik, ako imaju za to važne razloge.

Nacrt radničke komore u Ljubljani je takav da ne bi smeo ni u kom slučaju važiti kao uzor za određivanje minimalne nadnice, jer gazi glavna načela najamnog rada, t. j. za jednak rad jednaku nagradu i pristojnu otštetu za utrošenu radnu snagu. Ako je radnička komora u Ljubljani polazila sa gledišta da rezultati ženskog rada nisu ravni rezultatima muškog rada, onda bi morala uzeti za razliku nagrade faktične rezultate u radu bez obzira na pol radnika, jer je dobro poznat fakt da ni sve žene nisu jednake u radu, niti svi muškarci, te je stoga osnova pola za određivanje nagrade sasvim pogrešna i nesigurna. Ako je pak nemoguće uzeti rezultate rada za osnovu, a mislimo da to kod današnjeg stanja tehnike nije nemoguće, tek onda ne bismo smeli graditi na razlici polova, jer time pogađamo nadprosečno sposobne radnike oba pola. A potisnuti žene radi predrasude na takav životni standard da moraju tražiti dopunu materijalnih sredstava za skromni egzistenčni minimum na drugi način, na način za koji ih obično tako brzo osuđujemo, jeste nemoralno.

Ako sasvim objektivno promotrimo predložene minimalne nadnice za sve kategorije radništva, moramo priznati da apsolutno ne odgovaraju, ni one najviše, za pristojan život, i to niti ako je radnik bez porodice, a kamoli kada ima porodicu. To pokazuje već površan pregled izdataka za hranu, stan i odevanje, i stoga treba uzeti *za osnovu minimalnog egzistenčnog prihoda vrednost faktičnih radnih rezultata plus cene faktičnih troškova za život bez obzira na pol.*

III.

G. Krekić je skupio u svojoj studiji veliki broj dokaza o nedovoljnoj visini zarade našeg radništva. Pošto su ovi dokazi od velike važnosti ne samo radi traženja da se zaštiti radni svet od iskorišćavanja, nego su zajedno i važan kulturni dokumenat današnjeg „socijalnog“ doba, mi prenosimo iz njegove studije neke podatke u tome pogledu (str. 7 i dalje):

„Krajem 1933 godine Središni ured za osiguranje radnika pokazuje sledeće stanje radničkih nadnica:

Nadnički razred:	Dinara dnevno:	Radnika:
I	do 8 Dinara	65.277
II	8·—— 9.60	4.569
III	9.60—11.60	25.823
IV	11.60—14·—	44.349
V	14·——16.80	54.643
VI	16.80—20·—	52.915
VII	20·——24·—	40.843
VIII	24·——28.80	44.505
IX	28.80—34·—	47.528
X	34·——40·—	39.273
XI	40·——48.—	24.348
XII	preko 48·—	76.907
prosečno	23.22	520.980

Gro uposlenih je u plaćevnim razredima V-VIII, to jest sa nadnicom od 14 do 29 dinara. Od ukupnog broja uposlenih bilo je prosečno:

godine	muških	ženskih
1932	73,93	26,07
1933	73,13	26,87

Dakle, broj uposlenih žena raste. Ne bez razloga! Na svaku 100 bilo je uposlenih sa platom od

	muških	ženskih
do 8 dinara	83,94	16,06
8·—— 9.60	41,89	58,11
9.60—11.60	35,04	64,96
11.60—14·—	46,88	53,12
14·——16.80	47,47	52,53
16.80—20·—	78,10	21,90
20·——24·—	73,57	26,43
24·——28,80	76,53	23,47
28.80—34·—	82,51	17,49
34·——40·—	85,73	14,27
40·——48·—	85,98	14,02
iznad 48·—	90,02	9,98

U prvom nadničnom razredu, sa platom do 8 dinara dnevno, uzima se u pravilu da su šegrti. Tu su pretežno muškarci. Ali već u drugom razredu, sa platom do 9.60, dakle 10 dinara, veći je

broj ženskih nego muškaraca. To dakle nisu šegrti, već radnici.

Sa nadnicama od 10 do 17 dinara na svaku stotinu uposlenih ima više žena nego muškaraca. Sa nadnicom od 9 do 9.60 na svaku 100 uposlenih ima 58.11% žena, sa nadnicom do 11,60 ima ih čak 64.96%, sa nadnicom do 14.53 12%, i sa nadnicom do 16.80 ima ih 52.53%.

Obezbeđena nadnica prema prijavama poslodavaca kod radničkog osiguranja iznosila je prosečno:

1930	novembar	27,76
1931	cela godina	26,19
1932	„ „	24,58
1933	„ „	23,22
1934	maja	22,19

dinara dnevno, za celu zemlju. Na teritoriji pojedinih okružnih ureda pad je veći".

Već ove „prosečne" zarade pokazuju na kakav način života je osuđeno naše radništvo, a zarada u pojedinim preduzećima je porazan fakt i sramota za nas sve. U zemljama, u kojima svi odgovorni činioci rade na tome da životni standard radnika podižu radi kulturnog napretka celokupnosti, čak je pomoć za slučaj nezaposlenosti (u Švajcarskoj n. pr. maloletni radnici koji su dovršili šegrtsko doba i ne mogu dobiti zaposlenje, primaju u naročitim svojim logorima, gde imaju priliku za usavršavanje u radu po dva franka dnevno) veća od zarada mnogih naših radenika. G. Krekić je „prema verodostojnim podacima" (str. 11) objavio lep broj stanja radničkih nadnica, a to stanje ne treba nikakvog objašnjenja i komentara, jer rečitiji dokazi od tog stanja ne postoje. Navodimo samo mali izbor tih stanja iz Krekićeve studije (str. 12 i dalje):

„U jednoj fabrici rublja u Zagrebu iznosila je

mesečna zarada Din.:	godine: 1931	1933
	radnika:	
800	1	—
700	1	—
500	4	—
300	3	8
250	1	4
200	8	16
175	24	18
150	22	21
125	21	18
100	32	19
75	18	7

Jedan hotel u Beogradu:

Visina nadnice u Din:	1931 g.	1932 g.	1933 g.	1934 g.
	% uposlenih sa naznačenom nadnicom:			
48.— i više	47.06	48.72	28.26	25.—
40.— do 48.—	1.96	5.13	2.17	2.27
34.— „ 40.—	7.84	15.38	5.35	6.82
28.80 „ 34.—	21.57	17.95	6.52	13.64
24.— „ 28 80	15.69	5.13	21.74	6.82
20.— „ 24.—	5.88	7.69	17.39	25.—
16.80 „ 20.—	—	—	8.71	11.35
14.— „ 16.80	—	—	2.17	—
11.60 „ 14.—	=	—	6.52	4.55
9.60 „ 11.60	—	—	2.17	4·55

Radionica šešira u Beogradu:

Visina nadnice u Din.:	1931 g.	1932 g.	1933 g.	1934 g.
	% uposlenih sa naznačenom nadnicom:			
48.— i više	38.15	30.30	30.77	25.—
40.— do 48.—	5.89	6.06	1.—	6.25
34.— „ 40.—	2.94	9.09	—	6.25
28.80 „ 34.—	8.82	6.06	7.69	—
24.— „ 28.80	8.82	3.03	—	—
20.— „ 24.—	5.88	—	—	—
16.80 „ 20.—	2.94	9.09	7.69	18.75
14.— „ 16.80	2.94	15.15	—	—
11.60 „ 14.—	14.70	—	—	=
9.60 „ 11.60	—	3.03	—	—
8.— „ 9.60	8.82	18.19	53.85	43.75

Sledeći primer jedne bravarske radionice je još strašniji: broj šegrta je od 24.76% povećan na 82.75% od ukupnog personala! Umesto nadnice od 30—48 ovde je uveden sistem nadnica ispod 8 dinara!

Bravarska radionica u Beogradu:

Visina nadnice u Din.:	1931 g.	1932 g.	1933 g.	1934 g.
	% uposlenih sa naznačenom nadnicom:			
48.— i više	36.19	30.88	10 53	3.45
40.— do 48.—	7.62	7.35	2.63	—
34.— „ 40.—	16.19	8.83	13.16	3.45
28.80 „ 34.—	10.48	2.94	—	3.45
24.— „ 28.80	3.81	7.35	10.53	3.40
20.— „ 24.—	—	—	—	—
16.80 „ 20.—	—	—	—	3.45
14.— „ 16 80	0.95	—	—	3.45
9.60 „ 11.60	—	7.35	7.89	—
8.— „ 9.60	—	—	—	—
0.— „ 8.—	24.76	35.30	55.26	82.75

Anketa povereništva Radničke komore u Subotici utvrdila je maja 1934 ovo stanje nadnica u tom mestu·

„Jedna radnica oko prerade perja zaradi Din. 3—8 dnevno. Tekstilna radnica zaradi 8—15 dinara dnevno. U tim preduzećima zaposlena su i deca ispod 14 godina 12—14 časova dnevno. U bezbroj slučajeva ova malodobna deca rade za tri dinara dnevno, jer im roditelji usled iskorištavanja malodobne dece u racionalizovanoj industriji ne mogu da nađu uposlenje, da bi mogli prehraniti sebe i svoju decu, pa deca moraju da rade umesto roditelja.

Poljoprivredni radnik, koji se može zaposliti samo u letnoj sezoni, zaradi 8 a najviše 15 dinara dnevno, pored hrane koja je obično nedovoljna; on nije u mogućnosti zaraditi ni toliko koliko bi mu trebalo za prehranu *preko leta* za sebe i svoju obično mnogobrojnu porodicu, a još

manje da prištedi potrebno za život preko zime kada uopšte nema mogućnosti zarade. Plate trgovačkih nameštenika od 22 do 25 godina života u stotine slučajeva ne premašaju 300 dinara mesečno. A taj svet je po pozivu svome dužan još i da se lepo odeva."

Nadnice srozavaju ne samo privatna preduzeća, nego i državna i monopolska. Ujedinjeni savez železničara je ustanovio da su *„U železničkim radionicama* i na pruzi u toku minulih 5 godina plate pale: pružnom osoblju za 50%, radioničkom za 38%, a svemu ostalom za 35%. Isplata posle raznih odbitaka koju je mesečno dobivao na ruke iznosila je:

za radnika:	1930	1931	1933
		u Din.:	
posle jedne godine	624.—	522.—	480.—
posle osam godina	810.—	637.—	568.—
posle 35 godina	1175.—	950.—	850.—
za profesionalistu:			
posle osam godina	1130.—	850.—	765.—
posle 35 godina	1610.—	1225.—	1090.—

Zbog skraćenja radne nedelje na 5 dana stvarne zarade dane iznose oko 20% manje nego što je gore iskazano". Preduzeća državnog monopola u poslednje vreme otpuštaju masu radnika i radnica radi toga da bi ih, ponovnim primanjem u službu, mogli iznova da razvrstaju. Stalni radnici su imali plate 35—40 dinara, a sezonski 18—20. Sada se radi na tome da u što većem broju stalni radnici budu prevedeni u privremene, a privremeni u sezonske — da bi im skinuli nadnice; a pri tome uprava monopola tvrdi da utvrđene plate stalnih, privremenih i sezonskih radnika — neće dirati! Ima krajeva gde su monopolska preduzeća merodavna za određivanje radničkih nadnica uopšte, u celome kraju. Kada su na primer srozane plate monopolskih radnika u Južnoj Srbiji, one su za sobom povukle i nadnice radnika na izgradnji puteva. Stvorila se situacija da preduzimač građenja puteva stvarno plaća nadnice daleko ispod visine koju bi po ugovoru sa Ministarstvom saobraćaja morao da plaća; sva velika razlika — razume se! — ostaje u džepovima preduzimača, a radnici i sva okolina koja bi od radničkih zarada videla koristi — stežu kajiše.

Najnovija statistika radničkog osiguranja iznela je na javu još jednu do tada nepoznatu žalosnu istinu. Naime: da u radničkom osiguranju u prvom nadničkom razredu, sa nadnicom ispod 8 dinara, nisu sve sami šegrti, nego da tu ima i čitava masa odraslih ljudi — što smo mi uvek tvrdili. Ta najnovija statistika pokazuje da je sa nadnicom ispod 8 dinara u doba starosti od 19 do 22 godine bilo 11.927 radnika, od 23—27 godina 2.577 radnika, 28—32 1.076, 33—37 670, 38—42 384, 43—47 322, 48—52 218 lica, i još nekoliko stotina njih iznad 52 godine starosti.

Naročito je očajno stanje radnika i radnica u našoj tekstilnoj industriji — bez obzira što je to jedna od onih naših proizvodnih grana koja je u poslednjim godinama bila, i stalno je — blagodareći protekcionizmu — u visokom prosperitetu.

Pred javnošću je već zabeležen i ovaj fakat: „Pred Radničkom komorom u Zemunu bio je jedan spor gde je poslodavac industrijalac uporno tvrdio da se sa svojom radnicom (ispod 14 godina) koja ga je tužila pogodio, posle četveromesečne besplatne „probe", da ona radi sa nadnicom od 40 i slovom četrdeset para dnevno. Od pedeset radnica u tome preduzeću samo njih četiri imaju preko 14 godina. A o higijenskim uslovima u toj fabrici da se i ne govori."

U ovim podacima g. Krekić iznosi nominalne nadnice, t.j. one koje poslodavac faktično isplaćuje. A da dokaže još jače koliko su one nedovoljne, on zatim upoređuje cene proizvoda poljoprivrede i cene industrijske proizvodnje da ilustruje na taj način pravo, realno stanje nadnica. On kaže: (str. 25, 26, 27).

„Kada se radnici žale na spuštanje nadnice, obično im odgovara da su pale i cene poljoprivrednih proizvoda, i kirije, i da sve to utiče tako da nadnice ma da su pale u sumi novčanih jedinica, u stvari realno nisu pale, nego da su šta više još i povećane. Ali to što se tako naprazno govori — ne odgovara istini. Odmah će se videti.

Indeks cena radničke komore pokazuje ove indeks-brojeve za proizvode koje

a) seljak prodaje:	I-II-1933	I.I, 1933	I.I. 1934
u dinarskim novčanicama	1180	1082	960
u zlatu	107	98	68
b) seljak kupuje:			
u dinarskim novčanicama	1608	1548	1508
u zlatu	146	140	106

To što seljak kupuje jesu uglavnom industrijski proizvodi. Cena industrijskih proizvoda je dakle u velikoj nesrazmeri sa cenama agrarnih proizvoda. Nema sumnje da kod ovih cena značajnu ulogu igraju i javne dažbine. Ali izvesno igraju i karteli kojima industrija obiluje. Industrija dakle pored svih žalbi na sve veće javne terete, zna svoje račune. Ali njeno poslovanje je knjiga sa sedam pečata, sakriveno od javnosti. Zato industrija i može, pod plaštem misterioznosti, da se zabarikaduje protiv svih radničkih i nameštenickih nastojanja za povišenjem njihovih plata i nadnica. Po shvatanjima industrijalaca, sva razlika

u cenama između agrarnih i industrijskih proizvoda treba da ide u džepove poslodavaca. A realne radničke nadnice i nameštenička plate neka se povišavaju na račun palih cena agrarnih proizvoda.

Ali čak i ogroman pad cena agrarnih proizvoda nije bio u stanju da izravna duboki pad radničkih nadnica i nameštenička plata. Nadnice i plate pale su još ispod cena životnih namirnica. Od decembra 1930 do decembra 1933 godine razlika je u platama za 20,63%, a u cenama mesečnih troškova za 18,61%. U industriji je stanje još gore: plate su pale za 24,28%, a cene životnih potreba za 18.61%. U javnokorisnim preduzećima razlika u platama iznosi 20,50%, a u cenama životnih potreba 18.61%. Svuda su, dakle, plate i nadnice radnika i namještenika pale čak ispod cena životnih namirnica.

Realne nadnice i plate su danas manje nego što su bile 1930 godine. A to znači:

za svoju nadnicu i platu koju dobivaju radnici i namještenici nisu u stanju da nabave one životne namirnice koje su mogle da nabave 1930 godine. Položaj radnika se apsolutno pogoršao.

Jedan detalj ilustruje svu strahotu padanja radničkih nadnica. Prosečne nadnice zidarskih radnika u Sarajevu za četiri minule godine pale su od 95 na nepun 41 dinar dnevno... Ne treba gubiti iz vida da je građevinska nadnica jednaka u Beogradu kao i u Sarajevu i da je ona u neku ruku barometar za visine nadnica mnogih drugih radnika.

Padom cena agrarnih proizvoda ogromna masa naših seljaka postala je nesposobna da kupuje industrijske proizvode. Održavanje nesrazmerno visoke cene industrijskih proizvoda utiče na ovu nesposobnost još u većoj meri.

Padom cena radničkih nadnica i nameštenićkih plata, radnici i namještenici postaju nesposobni kao kupci nasušnih potreba za svoje izdržavanje, u koje spadaju kako agrarni tako i industrijski proizvodi.

Politika užasne nesrazmere cena između agrarnih i industijskih proizvoda, kao i politika niskih radničkih nadnica i namesteničkih plata jesu dakle oni faktori koji uslovljavaju i u sve većoj meri pooštravaju našu privrednu krizu, jer koče pravilan promet dobara. Sa druge strane, ta kobna politika stvara široku i fatalnu degeneraciju naših širokih narodnih masa, koje sistematski izgladnjuju. Ona dejstvuje kulturno i privredno negativno".

Stanje realnih nadnica je dokaz da današnja nadnica ne sme biti osnova za odmeru egzistenčnoga minimuma, jer će inače „nesrazmerna cena između agrarnih i industrijskih proizvoda" još dalje srozavati životni nivô ogromnog dela naroda. G. Krekić se u daljim izlaganjima opširno bavi pitanjem „Radničke ishrane u svetlu nadnice" na osnovi knjige d-ra Ivanića o ishrani, zatim ispituje „Zdravstveno i porodično stanje naših radnika", i sva ta izlaganja su nepobitan dokaz za to, da se mora izmeniti današnje stanje. G. Krekić se bavi intenzivno pitanjem o „Visokim i niskim nadnicama". Njegove objektivne konstatacije da ugovor, da će visoke nadnice imati odmah za posledicu povišene cene industrijskih i zanatskih proizvoda, ne drži, veoma su važne, jer će se tim razlogom sigurno poslodavci odupirati protivu zahteva osigurane minimalne zarade. G. Krekić kaže (str. 71 i 72):

„Iz redova poslodavaca međutim širi se fama: da povećanje nadnica znači povećanje skupoće. Zaista, povećanje nadnica bi moglo da znači i povećanje cena industrijskim i zanatskim proizvodima. Ali ono *ne mora i u pravilu* to da znači. Takvo tvrđenje iz poslodavačkih krugova pokazuje samo da oni nisu voljni da doprinesu barem privremeno, ni jednu paru tereta u korist jedne tako korisne i preko nužne socijalne i ekonomske reforme koja bi obamrlom privrednom organizmu dala snage za polet.

Teško je tvrditi da ima proizvoda koji su pali ispod cene svojih proizvodnih troškova, jer bi takvo tvrđenje bio ekonomski apsurd. To bi bilo isto što i tvrditi da mrtav hoda. Ali ako uistini ima proizvoda čija je cena postala suviše niska, ne toliko blagodareći modernoj tehnici u proizvodnji, racionalizaciji, ili tipizaciji, koliko radi spozanih radničkih nadnica — onda je sasvim normalno da cene takvih proizvoda skoče do izravnavanja povišenja nadnica.

Ali i u tome slučaju treba se čuvati zaseda. Povišenje nadnica sa recimo 10, 20, 30 od sto, ne znači i povećanje cena proizvodima za 10, 20, 30%. Ako poskupi nadnica, ne znači da je u isto vreme poskupila i sirovina od koje se proizvod izrađuje, i mašina i alati kojima se ona stvara, i kirija za prostorije gde se on izrađuje, i transport do pijace, i porezi itd. Nadnica od ukupnog iznosa proizvodnih troškova ne čini više od izvesnog procenta, koji je raznovrsan za raznovrsne industrijske grane. Prosečno može se reći da udeo nadnice u proizvodnji ne iznosi više od oko 30%. Dakle: povišenje nadnice sa 30% može da izazove — razume se, samo u slučaju koji smo napred izložili: gde bi to zaista bilo od preke nužde — povišenje robe (espapa) za ciglo recimo 10%.

Mi tvrdimo međutim da uopšte nema slučajeva gde bi moralo doći do povišenja cena proizvodima, već da bi se polazna tačka za povišice radničkih nadnica našla u rezervama kapitala koji leži kod poslodavaca.

Daleko smo od toga da mislimo i da tvrdimo da su mogućnosti za povišenje nadnica neograničene. Ne mislimo da naša nadnična politika treba da istera sav strani kapital iz naše zemlje — jer on bi se bezuslovno povukao onoga časa, čim mu tu polje rada ne bi bilo unosno. Ali mislimo da mi ne moramo da budemo ničija ekonomska kolonija, i da nadnice naših radnika treba da se ravnaju barem po nadnicama onih radnika koji žive i rade pod mnogo socijalnijim prilikama, pod režimom znatno višeg standarda života. Mislimo da imamo pravo da tražimo da se smanje kapitalističke dividende, i stvaraju manje rezerve i vrše manji otpisi, a da se mnogo više vodi računa o visini radničkih nadnica."

IV.

Privredna kriza poslednjih godina je dovoljno jasno dokazala međusobni uticaj privrednih stanja kontinenata, zemalja, staleža i društva i država. Zastoj u privredi povlači za sobom i zastoj u zadacima koje mora da vrši država, i to od opštih stvari do nagrada njenih službenika. Kako su padale plate radnika i namještenika po privatnim preduzećima, tako su padale i plate službenika države i samoupravnih tela. Za sve koji su u kakvom bilo odnosu najamnog rada, jeste dakle od presudne važnosti na kojoj osnovi će biti sagrađen zakon o minimalnim nadnicama. Stoga se svi „Ženski pokreti" moraju najozbijnije baviti samim problemom minimalne nadnice i svim ostalim, koji su s njime u vezi. Za taj zadatak poslužiće im studija g. Krekića najbolje.

Štebi Alojzija

Jugoslovenski pravnici o bračnom pravu

U roku od osam godina naši pravnici su već po drugi put pretresli na svojim kongresima pitanje unifikacije bračnog prava: prvi put na kongresu godine 1926 u Ljubljani, a ove godine u Zagrebu. Na oba kongresa su konstatovali da su u našoj zemlji, u važnosti raznovrsna bračna prava. Brak koji n.pr. priznaje jedna veroispovest za legitiman, proglašava druga za konkubinat; deca koja su prema propisima jedne veroispovesti legitimna, važe na osnovi druge za vanbračna; veza između bračnih drugova različite veroispovesti je od nekojih verskih bračnih prava dozvoljena, a po drugima zabranjena i t. d.

Kao što je pravnički kongres godine 1926 u primljenoj rezoluciji izjavio:

1. da je nužna potreba donošenje jedinstvenog bračnog prava,

2. da je usled raznolikosti veroispovesti potrebna civilna forma za sklapanje braka, i

3. da bračnopravne sporove sude isključivo državni sudovi, ta ista načela usvojio je i ovogodišnji pravnički kongres u Zagrebu. Pored ovih načela zagrebački kongres je tražio još da se ceo kompleks bračnog prava, dakle i pitanje imovine, reši naročitim, jedinstvenim zakonom, i da se poveri vođenje matrika državnim vlastima, jer sadašnja praksa i vođenje matrika po crkvenim vlastima pokazuje vrlo velike nedostatke.

O vprašavanju ojalovljenja (sterilizaciji)

— Norveška in Švedska sta z zakonom uredili ojalovljenje —

Gibanje, da se uredi z zakonom vprašanje spolnega ojalovjanja, ki je prišlo iz Združenih Držav Severne Amerike, pridobiva čimvečje simpatije tudi v Evropi. Država Indiana je že leta 1907 sprejela zakon, ki odreja ojalovljanje za osebe, ki so zaradi dednih nakaz v oskrbi državnih zavodov, torej zločinci, duševni pohabljenci, vlačugari i t. d. Potem so sprejele enak zakon še države Connecticut, Washington, Newada, New-Yersey, New-York, Kalifornija. (Vidi članak „O prisilnem ojalovljanju", ki ga je napisal dr. A. B. v VI—VII številki „Časa", letnik XXVIII, str. 158 in 159). Izmed evropskih držav je bila Nemčija prva, ki je vprašanje o telesno in duševno zdravem potomstvu — ker to je bistvo ojalovljanja uredila z zakonom od 14 julija 1933. l. Ta zakon je v veljavi od 1. januarja tekočega leta. Iz že prej omenjenega članka g. dr. A. Br. v „Času" so glavne določbe nemškega zakona.

1. Kot dedne bolezni veljao: prirojena sla-

boumnost, duševna razkrojenost (shizofrenija), ponavljajoča se blaznost (cirkularna psihoza), dedna božjast (epilepsija), dedna vidovica (Chorea St. Viti), dedna slepota, dedna gluhote, hujše telesne dedne nakaze in morda hujši primeri zapitosti (alkoholizma).

2. Dopustna so ojalovljenja iz zdrastvenih razlogov (da se prepreči resna nevarnost za zdravje), nedopustna so iz družabnih razlogov.

3. Spravljanje iz zdravstvenih razlogov je dopustno, ne pa iz evgeničnih.

4. Ustanova sodišč za „dedno zdravlje", predsednik je sodnik okrožnega sodišča, prisednik uradni zdravnik in zdravnik-strokovnjak za dedno zdravstvo. Ojalovljenje predlagajo zakoniti skrbniki nebogljencev (zasebniki ali upravitelji zavodov).

Za karakteristiko ameriških zakonov o ojalovljavanju in nemškega zakona navodi g. dr. A. Br. v citiranem članku, da hočejo v Ameriki ž njim „omejevati najbolj nravstveno propalost (zločinstvo, vlačugarstvo, poklicno beraštvo i t. d.), a Nemci zatirati telesno-zdravstveno degeneracijo in povzdigniti nemško pleme predvsem v telesnem pogledu. „Dalje poroča v istem članku g. dr. A. B., da so na mednarodnem kongresu za duševno higijeno, ki je bil v mesecu oktobru lanskega leta v Rimu in kjer je branil zastopnik Nemčije zakon o sterilizaciji, „vsi drugi učenjaki odklonili ojalovljanje iz zdravniških in kulturnih ozirov".

Ko je lansko leto Nemčija diktirala zakon o sterilizaciji, so prinašali vsi evropski časopisi mnogo razprav za in proti postopanju, ki stremi pravzaprav po nasilni ureditvi vprašanja, kdo sem in kdo ne sme živeti. Mnogi zdravniki so izrazili takrat svoje pomisleke posebno z ozirom na selekcijo, češ da je pojava velikih talentov, ljudi z nadpovprečnimi zmožnostmi in genijev mogoča samo tedaj, ako imamo ogromo, neomejeno število rojstev in da bi bilo uničenih pri strogam izvajanju zakona o sterilizaciji mnogo takoimenovanih „velikih" ljudi, ker je zdravniška veda dokazala, da so bile te vélike osebnosti dostikrat lažje ali težje dedno obremenjene z duševno manj vrednimi lastnostmi. Katoliški znanstveniki so proti ojalovljavanju in to čisto iz individualnih razlogov; v tem vprašanju postavljajo individualno svobodo s pravico, da sme razpolagati vsak s svojim telesom kakor hoče sam, nad pravo družbe in države, ki morata nositi vsled te individualne svobode težka bremena. Dr. A. B. pravi o katoliškem stališču v prej citiranem članku sledeče:

„Katoliško stališče glede evgeniške ali plemensko-higienske sterilizacije je jasno. Papež Pij XI. je v letošnjem božičnem nagovoru omenil „antipatično sterilizacijo", bržkone da opomni in opogumi nemške katoličane izrečno se sklicujoč na svojo okrožnico o krščanskem zakonu, kjer označuje takšno ravanje kot krivično nasilje in odreka tudi državni oblasti pravico, da bi smela habiti ali krniti telo ljudem, ki niso nič zakrivili".

Ako premotrimo vprašanje o zakonski ureditvi ojalovljanja vzporedno s socijalnim vprašanjem, katerega „rešitev" je danes brez dvoma najvažnejša, moramo pritrditi onim, ki so za ojalovljanje v točno določenih primerih. Dokončna rešitev socialnega vprašanja je naravno nemogoča, pa naj vzamemo za osnovo reševanja katerikoli sistem — od krščanskega do boljševiškega. Vse kar bi mogli doseči z največjim naporom moralnih sil človeštva, ker so te po mojem mnenju najodločilnejše, bi bila samo neznatna ublažitev socialne bede, in sicer zato, ker še noben človek ne svetu ni razodel načina, po katerem bi bilo mogoče izesti prisilno ojalovljanje tistih naših slabosti, ki so največja ovira pri ublažitvi socialne bede: sebićnost, sovraštvo, surovost i t. d. Dokler človeštvo ni sposobno, da izpodreže korenine, iz katerih poganja socialna beda, ono mora uporabljati sredstva, ki zožujejo krog tistih, ki so potrebni družbene socialne in državne oskrbe. Dokler mirne duše gledamo muke telesnih in duševnih človeških nakaz, imajo odgovorni faktorji pravico, da po poti najmanjšega odpora in najcenejšega načina „rešujejo" socialno vprašanje. Da se zmanjšajo stroški za vzdrževanje kaznilnic, umobolnic, različnih specielnih zavodov, a vseh teh ustanov je po celem svetu premalo in relativno neznatno število je urejenih tako, da se ohrani telesnim in duševnim človeškim nakazam iluzija, da so v vsakem oziru enakovredni normljalnim ljudem, zato upotrebljavajo prakso ojalovljanja. Kadar bo človeštvo tako nesebično da bo rade volje, brez pritiska, skrbelo za ljudi, ki niso sami krivi svoje nesreče, potem bo vsak smel uporabiti svoje fiziološke in biološke moči kakor bo hotel.

Poleg bremen, ki padajo na družbo in državo zaradi telesno in duševno manjvrednih ljudi, ne smemo pozabiti na individualno trpljenje, katero nosijo svojci takšnih oseb. Ako imam pravico do individualne svobode v pogledu neokrnjenih telesnih sposobnosti, potem mislim, da je logično, ako zahtevam za sebe pravico, da imam neokrnjeno radost v življenju. Že površen pogled v rodbinsko življenje tistih, ki morajo imeti v svoji sredini telesno in duševno manj vredno bitje — ako niso bogataši — zadostuje, da spoznamo „radosti" takšnega življenja. Ako pri ojalovljanju propade tudi kateri veliki talent, to mislim, da bo človeštvo mnogo lažje prebolelo kakor pa prenaša bremena zločinstva, pijanstva, vlačugarstva, beraštva. Do danes je dvignilo človeštvo res da vse

zaklade vélikin umov in vélikih reformatorjev, ali jim ni dalo polnega življenja. Analizo misli vseh teh vélikih umov imamo, ali upodablajoče sinteze teh misli v živem življenju nimamo. Zakaj bi morali zato v mukah čakati novega genija, ko nismo sposobni, da izkoristimo mrtve, a večno žive iz prejšnih dob? Lepo smo jih registrirali v različne sisteme in kadar smo v dobrem razpoloženju citiramo njihove besede, a da bi jih projicirali na vsakdanje življenje, zato smo presebični.

Da sta Norveška in Švedska sprejeli o prisilnem ojalovljanju, dokazuje, da tudi v teh severno-treznih zemljah ne morejo na drugi način spraviti v sklad težnje po ublažitvi socialne bede in materielnimi ter moralnimi sredstvi, ki so na raspolago za ublažttev. Ravno ti dve državi sta znani po svojih dobrih socialnih ustanovah in po veliki socilani zavesti svojega prebivalstva — in vendar!

*

Norveška je sprejela letos v maju zakon o ojalovljanju, in značilno je, da so ga predložili zastopniku kmetov, ker je prišla pobuda za njega iz kmetiškega prebivalstva. To značilnost je prav posebno naglasil pri raspravi Erling Björnson, sin velikega norveškega književnika, in jej pridejal simbolično važnost. Glavne določbe zakona so:

1.) Operacija ali drugačno postopanje za ojalovljanje se izvrši po odobrenem dovoljenju.

2.) Odobritev ni potrebna, ako je postopanje pravno dovoljeno iz zdravstvenih razlogov ali drugih tem ravnopravnim vzrokom in če ti razlogi ne nasprotujejo drugim pravnim načelom izven zakona o sterilizaciji.

3.) Odobritev dovoljenja izda višnji zdravstveni uradnik.

4.) Ako je potrebno izvršiti ojalovljanje pri mladoletni, in pri duševno bolni osebi ter pri osebi s slabo razvitimi duhovnimi sposobnostmi, odobrava postopanje poseben svet strokovnjakov. V tem svetu je pet oseb: predsednik je višji zdravstveni uradnik, a ostale štiri osebe imenuje kralj. Izmed teh štirih oseb morajo biti: dva zdravnika, en sodnik in najmanj ena žena.

Na Švedskem bodo od 1. januarja 1935 leta postopali po zakonu o ojalovljanju s sledečimi glavnimi določbami:

1.) Osebe, za katere je dokazano, da vsled duševne bolezni, duševne manjvrednosti ali vsled druge duševne motnje ne bodo mogle skrbeti za otroke, ali za katere je dokazano, da lahko podedujejo te duševne slabosti njihovi potomci, se smejo ojaloviti brez njihovega dovoljenja, ako reznično niso sposobne, da same dovolijo takšno postopanje.

2.) Sterilizacija se izvrši po odobritvi oblasti.

3.) Zdravstvena oblast ne sme preje odobriti postopanja za sterilizacijo, dokler ne dobi mnenja zakonskega (bračnega) druga, ali osebe, ki vodi vzgojo dotičnega bolnika, potem varuha (tutorja), ter pri osebah, ki so v oskrbi javnih zavodov, od zavodovega zdravnika ali direktorja.

4.) Ojalovljenje izvrši zdravnik, ki je za to določen. Operacijo mora izvršiti v bolnišnici, a tudi v drugih zavodih, katere določi zdravstvena oblast.

5.) Proti odobritvi dovoljenja za sterilizacijo je dovoljen priziv v roku od dvajset dni, počenši od dneva odobritve.

*

Na koncu moramo zabeležiti še poslednjo vrst o sterilizaciji:

Angleške žene so imele 4. oktobra v Edinburghu konferenco, na kateri so z veliko večino glasov sprejele predlog o nujnem pozivu vladi, da čimprej izdela zakonski nacrt za prostovoljno sterilizacijo oseb, ki trpe vsled resnih duševnih in telesnih motenj.

Štebi Alojzija

Utisci iz Sofije

— Prilikom IV Vizantološkog kongresa —

U nedelju, 9 septembra t. g. bio je otvoren Vizantoloski kongres u prisustvu Kralja Borisa u svečanoj dvorani univerziteta. Zapanjila nas je lepota i raskoš univerzitetske zgrade i dívili smo se uzornoj organizaciji kongresa. Kada su na otvaranju delegati raznih država redom pozdravljali kongres, najburnije je aklamiran profesor *Šišić* kao delegat Jugoslavfje. Raspoloženje svih je bilo izvrsno, a naročito nas, Jugoslovena, koji se pomalo počesmo osećati kao kod kuće.

U ponedeljak, 10 septembra, do podne počeo je kongres radom. Kako je bilo delegata iz 17 raznih država, predavanja su se držala u glavnom na francuskom, nemačkom, talijanskom i ruskom jeziku. Bilo je predavanja informativnih, detaljno analitičkih, sintetičkih. Predavači su govorili o radu i planu rečnika, kompendija i zbornika natpisa. Uz studij vizantologije kongres je pružao i bogatu priliku za studij ljudi i njihove psihe, kako je to vazda slučaj kod velikog skupa ljudi koji

se sastadoše da pokažu što znadu i što rade. Od žena je govorila Bugarka *G. Ivanova-Mavrodinova* iz Sofije, o starim bugarskim bazilikama.

Od naročitog interesa baš u bugarskoj sredini bila su predavanja profesora Dölgera iz Minhena („Bulgarisches Zartum und byzantinisches Caisertum"), te profesora Ostrogorskog iz Beograda („Die Krönung Simeons von Bulgarien durch den Patriarchen Nikolaos Mystikos"), Na Balkanskom Poluostrvu zbivala se analogna pojava kao na Apeninskom. Varvarski Germani, najpre Franci pod Karlom Velikim, posle Nemci pod Otonima i njihovim naslednicima težili su da zagospodare carskim Rimom, nakon što su usisali njegovu nadaleko razgranjenu kulturu. Slmeon Bugarski i Dušan Silni opajali su se kulturom vizantiskom i sanjali su o tome kako bi zaseli na presto vizantiskih careva u Carigradu. Nemci, Francuzi i ostali zapadno-evropejski narodi koji su baštinici rimskog teritorija i njegove kulture već su davno do u tančine proučili rimsku istoriju. Već davno se na Zapadu proučavanje elemenata nacionalne istorije temelji na solidnom poznavanju istorije rimske države iz koje su svi varvari Zapada crpli svoje kulturne početke.

Na Istoku zbog teških političkih prilika prošlih vekova i večitih borbi za opstanak nije bilo moguće da se pomisli na jedan zajednički rad svih onih nacija koje su svoje kulturne početke primili iz Vizantije.

Tek sad je ovde osvanulo sunce, jače i lepše nego ikada. Nakon svetskog rata, čim su se sredile prilike balkanskih država, vtzantologija je doživela svoj procvat. Do svetskog rata ovom su se naukom bavili Francuzi, Nemci, Rusí i dr., a oni narodi, na čijem se terenu razvijala nekad Vizantija, ta najkulturnija država sveta u srednjem veku, čamili su u turskom ropstvu.

IV vizantološki Kongres koji je netom održan, ovenčan je ne samo aureolom slobode, nego i aureolom samosvesti i velikog progresa koji balkanske narode čeka u budućnosti. Povoljne političke i ekonomske prilike uvek su se u istoriji odražavale na znanosti i umetnosti. Tako i danas, u vreme kad se ugledom sve više diže Jugoslavija, Bugarska i Turska, kad se konsoliduju prilike u Grčkoj i Rumuniji, diže se interes za vizantologiju i čine se zajednički napori uz saradnju ostalih i ranije za vizantologiju zaslužnih naroda, da se osvetle svi tamni kutovi istorije Vizantije i time ujedno rasvetle i sve tamne stranice nacionalnih istorija balkanskih.

Kongresisti su u slobodno vreme mogli da pod uzornim vođstvom odbora razgledaju sve znamenitosti u Sofiji i da upoznaju njenu lepu okolinu. Razgledali smo bogati narodni i crkveni muzej. — *G-đa Kacarova* vrlo nas je ljubazno vodila kroz etnografski muzej. Mnogo se za nas žene brinula *g-đa profesora Veljkova*, a od svih najviše *g-đica Zlatka Čolakova*, uvaženi pisac i profesor III progimnazije u Sofiji. Govorile smo svojim jezicima, a ukoliko se nismo sporazumele spasila nas je koja reč iz nemačkog ili francuskog jezika. G-đica Čolakova nas je na rastanku darovala lepim komadima bugarske narodne grnčarije i svojim knjigama. Srdačno smo se od nje rastale i odlučile da ćemo ostati u prepisci zbog međusobnog bližeg upoznavanja naših veoma srodnih jezika.

Uopšte je nepojmljivo koliko se malo poznajemo, Bugari i mi, kraj tolike teritorijalne blizine i kraj tolike krvne i jezične srodnosti.

Kongresistima u čast priredilo je pevačko društvo „Rodina" prvoklasan koncerat starih religioznih i nacionalnih pesama, a u pozorištu davana je uzorno gostima u čast opera „Hovanščina" M. P. Musorgskoga. Na dvoru je prigodom svečanog prijema gostiju Kralj Boris govorio duže vremena s jugoslovenskim profesorima i to našim jezikom, što nas je vanredno ugodno iznenadilo.

Bilo nas je desetak koji smo goreli željom da vidimo Carigrad i zato smo pre završetka kongresa ostavili Sofiju i koristeći se besplatnom vožnjom otputovali za Varnu na Crnom Moru. Tamo smo se ukrcali u bugarski brod „Car Ferdinand" koji nas je doveo željenom cilju.

Sad me pitaju kakav je Carigrad. Odgovaram: Carigrad je priča o kojoj se da pričati u hiljadu verzija. Pitaju me kakova je Sofija. Sofija je kolosalna, ogromna, koliko i Beograd i Zagreb. Ima široke, moderne bulvare, divne palate, crkve, parkove. Od triju sestara Beograd ima bezuvetno najbolji smeštaj, Zagreb najharmoničniji izgled, a Sofija najidealniju klimu, jer leži preko 500 metara nad morem.

D P.

Молимо претплатнике да пошаљу претплату за 1934 г.

XII Конгрес Интернационалне алијансе за женско право гласа и политичку и грађанску активност жена

Последњи конгрес Интернационалне алијансе одржан је у Берлину 1929 године. После тога конгреса Интернационална алијанска одржала је две велике интернационалне конференције: у Београду 1931 г., која је била посвећена проблему мира у свету, и у Марсељу 1933 г., која се специјално бавила програмом рада, који према данашњим приликама треба Алијанса да усвоји у својој будућој активности, а исто тако и све националне феминистичке организације. Ове године донета је одлука да се од 18 до 25 априла 1935 г. одржи у Цариграду XII Конгрес Алијансе. Управа Алијансе сматра да је веома потребно да се одржи овај састанак жена, феминисткиња из целога света, с обзиром на прилике у којима се налазимо, на супром свих финансиских тешкоћа, које су захтевале свет, и отежавају путовања. Готово у свима државама жене су угрожене у многим правима, стеченим после дугих борба за ослобођење жене; економска самосталност жене за коју се она већ деценијама најенергичније бори, поново почиње да се све јаче спутава разним јасно израженим тежњама. Свакодневно, било писаним законима, било прећутно, стварају се све нове бране жени и за ступање у привредне позиве. У томе се иде тако далеко, да се не преза ни од тога, што се враћамо застарелом, непросвећеном добу, када се наука сматрала монополом једне категорије људи, те се законским путем или разним одредбама, — које моментано имају само привремени карактер, али које се лако могу и озаконити — онемогућује женама школовање, како би се што лакше онемогућиле и као конкуренткиње у позиву. За мануелне раднице се исто тако осећа све јаснија тенденција, да се њихове награде одржавају на нижем степену, за исти рад, но што се тражи да буду награде за њихове мушке колеге. Овај подређени економски положај жене, као и политичке прилике које су нарочито повољне да се тај подређени положај одржи, па чак и погорша, биће поред осталог редовног програма конгреса, најглавније тачке, на којима ће се сконцентрисати рад XII Конгреса Интернационалне алијансе.

Доносимо програм Конгреса, а о свима детаљима, које могу интересовати наше чланице, које желе ићи на овај конгрес, биће доцније говора у нашем листу

Програм

17 априла: у 14.30 ч. састанак специјалне комисије од чланова екзекутивног комитета Алијансе и претседница националних организација са још по једним делегатом, да би се припремила седница, на којој ће се расправљати питање: „Положај жена под разним облицима владавине“.

Истога дана отвара се секретаријат конгреса који ради од 9.30 до 18 часова.

18 априла: У 10.30 ч. званично отварање конгреса: после уобичајених званичних говора, претседнице комисија Интернационаоне алијансе даће кратке изјаве, а затим ће се поднети конгресу на одобрење једна декларација о политици Алијансе.

У 14.30 ч. Једновремено раде седнице следећих комисија: за мир, за једнаке услове рада мушкараца и жена, за женско право гласа и за националност удате жене.

У 19.30 ч. једновремено раде седнице следећих комисија: једнак морал и положај жене пред грађанским закоником.

19 априла: У 10.30 ч. једновремено раде јавне седнице следећих комисија: за једнак морал и за положај жене пред грађанским закоником.

У 14.30 ч. *Жена пред економским проблемима.*

20 априла: У 10.30 ч. једновремено раде јавне седнице комисија: за мир и за једнаке услове рада мушкарца и жене.

У 14.30 ч. једновремено раде јавне седнице комисија: за женско право гласа и за националност удате жене.

Недеља 21 април: нема седница.

22 април: Извештај о раду Алијансе, и резиме извештаја о раду националних друштава, чланова Алијансе.

Извештаји и резолуције комисија: за женско право гласа, за једнак морал, за једнаке услове рада, за положај жене пред грађанским законом, за националност удате жене и за мир.

23 априла: У 10.30 ч. *Исток и Запад сарађују:* друштвени обичаји и закони који се односе на жене.

У 14.30 ч. Финансије и будућност Алијансе. Промена статута.

24 април: Пре и по. подне: *Положај жене под разним облицима владавине.*

25 априла: Завршна седница. **М. А.**

XV Скупштина Друштва народа

(Наставак)

II

Неколико техничких радова

Нећемо се у овом кратком излагању задржавати на чисто политичким радовима овога заседања, већ да укратко прикажемо рад комисија које су се бавиле оним социјалним питањима, која су била на дневном реду овога заседања а од нарочитог су интересовања за наше чланице.

Рад социјалних комисија XV Скупштине нарочито је био интересантан за жене стога што су три женска делегата била наименована за известиоце у комисији и на пленарним седницама Скупштине: г-ђа Хурсбург, делегат Велике Британије, која је дала веома добар извештај о трговини женама и децом, г-ђа Хубицка, делегат Пољске, дала је интересантан извештај о поступку са сиромашним странцима, а г-ђа Малатер-Селие, делегат Француске, дала је извештај о заштити деце. Ово је први пут да су жене биле на Скупштини Друштва народа наименоване за известиоце, и на пленарним седницама Скупштине, док је до сада та дужност била поверавана само мушким делегатима.

Веома документован и језгровит извештај г-ђе Хурсбург изазвао је велико интересовање у дискусију која се завршила доношењем једногласне одлуке Друштва народа против система раглментације проституције. Том приликом извештаји шпанског и италијанског делегата нагласили су, да се и њихове владе сада баве питањем аболиције проституције и затварањем јавних кућа. С обзиром да су латинске земље увек у овоме погледу остајале конзервативне према аболиционистичким захтевима, са задовољством су примљени ови извештаји и изражена жеља да и Француска, као латинска земља, ускоро следује овоме примеру. Морамо зажалити што се од стране наше делегације није поднео извештај о новом закону, који је ово питање регулисао у нашој земљи према најнапреднијем систему.

Г-ђа Хубицка поднела је извештај, исто тако веома интересантан, о поступку са сиромашним странцима, и дала је веома реалне предлоге за корисно решење овога проблема међународним путем.

Г-ђа Малатер-Селие израдила је са пуно талента и разумевања извештај о заштити деце. Питање заштите деце, посматрано у његовој суштини, веома је компликовано јер залази у многе животне проблеме, правне, економске, моралне и социјалне; до сада је у овоме делокругу рада недостајао један централни орган, који би дао директиве за систематску координацију, истичући све нове тековине у погледу заштите деце ма на коме делу света. Са много дипломатског смисла, г-ђа Малатер-Селие је образложила у своме извештају захтев да секретаријат Друштва народа буде центар за обавештења и документације потребне у раду на заштити деце. Овај је предлог прихваћен и тако ће Друштво народа остати драгоцени помоћник свима органима на заштити деце, тежећи да оријентира њихов рад, прикупљајући сва обавештења и публикације.

Не можемо прећи преглед рада XV Скупштине а да не нагласимо, да је ова Скупштина била врло охрабрујућа, означавајући територијално повређање чланица Друштва народа, а тиме и пораст њеног ауторитета. Донето је неколико практичних и техничких релолуција, чији се добри резултати морају ускоро осетити. Ово се сударило са политичким тешкоћама, које проузрокују несрећености, што владају међу управљачима и у самоме јавном мишљењу разних народа. Али, ипак, жене морају имати вере у установу Друштва народа, ако хоћемо да решење тешких полнтичких проблема нађемо не у рату, већ у интернационалној сарадњи и споразумевању. У томе смислу поздрављамо Друштво народа.

Ове године било је 8 жена чланова разних делегација, међу којима и једна Кинескиња у делегацији своје земље, која је показала врло много разумевања за сва питања, којима се бавила. Зар то није био знак новога времена које настаје?

Приликом заседања ове Скупштине, Интернационална феминистичка алијанса приредила је, као и обично, два врло успела вечера. На једном је говорила г-ђа Кампамур, члан шпанске делегације, о свом интересантном раду у Шпанији, као директор јавне помоћи. Њено излагање било је најживљи доказ колико је потребно да на таквим местима социјалног рада у државама буду жене, које за ту врсту посла имају нарочито иницијативе и смисла. Г-ђа Хубицка је говорила такође о нужној потреби, да се интернационално регулише питање наплате алиментације, како би

се отац, односно муж, могао гонити за наплату алиментације у случају да напусти своју земљу. Друго вече је било нарочито интересантно, јер је било посвећено пропаганди за Конгрес Алијансе у Цариграду. На томе вечеру говорио је швајцарски професор Универзитета г. Малш, који се бавио последњих година организовањем више наставе у Турској. Он је указао на веома интересантне моменте у тој земљи, који морају привући велики број феминисткиња у Цариград.

Израђено према извештајима „Jus Suffragú" и „La Française".

M. A.

Berza rada za žene u Zürichu

U broju 1926 od 1 novembra t. g. uglednih švajcarskih novina „Neue züricher Zeitung" objavljen je veoma informativan članak o berzi rada za žene u Zürichu, koja obuhvata posredovanje rada za grad i kanton Zürich. Pošto u našoj zemlji još nemamo odvojenih berzi rada za žene, a postojeće su priključene berzama za muške, donosimo izvod iz pomenutog prikaza s namerom da se naše žene više zainteresuju za ove vrste socijalnih institucija, koje bismo morali organizovati i kod nas, ako hoćemo da jednom već nestane posredovanje rada za žene kroz privatne „biroe" (što je tražila organizacija kućne posluge iz Ljubljane ove godine na skupštini Jugoslovenskog ženskog saveza), jer su ti biroi vrlo često posredovanje za mnogo šta drugo nego posredovanje za pristojan i pošten posao. Napominjemo još to da je organizovala od 1 septembra 1928 godine i dalje ciriški berzu rada žena, gđa Marta Meyer i da ima samo žene kao saradnice. Pisac pomenutog članka u ciriškim novinama naročito akcentuira fakt, da se činovnice ove ustanove ne ophode sa ženama, koje traže zaposlenje kao sa brojkama, nego svakoj prilaze kao čovek čoveku, jer su činovnice svesne da njihove odluke diraju u sudbinu nesrećnih žrtava već tako duge privredne krize.

Organizatorka te berze ujedno je i njen šef. Ona pre svega daje konačne odluke u naročito teškim slučajevima i održava konferencije sa saradnicama, koje vode pojedina odelenja berze. Tih odelenja je šest: 1.) pranje rublja i čišćenje stanova; 2.) industrija i zanat; 3.) hotelska preduzeća; 4.) trgovina, slobodni i akademski pozivi; 5.) domaćinstvo; 6.) spoljna služba.

1.) Najmračniji utisak dobije posetilac u prvom odelenju, gde se svakog dana (samo do podne od 50—60 žena) skupi naročito mnogo starijih žena, a i mladih sa decom. U tome odeljenju pre svega paze na to da dobiju posao udate žene, čiji su muževi bez posla. Pošto je mnogo više onih, koji traže posao nego što ima posla, svaka žena dobija najviše dva puta nedeljno zaposlenje, i to dva puta po pola dana, a u najboljem slučaju dva puta po ceo dan. Za radnice stare iznad 40 godina koje traže zaposlenje kao pralje i čistačice, postoji u Zürichu još oddvojena berza rada, koju vodi naročiti odbor svih ciriških ženskih društava. Taj odbor koji ima specijalni zadatak da plasira samo stariju radnu snagu, prima stalnu subvenciju od opštine i kantona, i u stalnoj je vezi sa berzom rada za žene.

2.) Odeljenje za posredovanje rada u industriji i zanatu su činovnice veoma praktično uredile: pre svega su izradile za svaku glavnu granu industrije i zanata naročite upitnike i formulare, koje nezaposlena radnica popuni sa svima potrebnim podacima i prilaže im prepise dokumenata i prilepi fotografiju. Taj postupak mnogo olakša administraciju. U tom odelenju se naročito jasno vidi koliko je teško zaposlavanje radnica, koje nemaju stručne spreme. Za njih ima vrlo malo mesta, a i ta mesta su slabo plaćena, i stoga u najviše slučajeva te radnice moraju tražiti posao u domaćinstvu, u manjim preduzećima van varoši i hotelskim preduzećima. Usled velike nezaposlenosti u trgovini i industriji berza rada je uvela naročite kurseve, u kojima se radnice, koje nemaju izgleda da će u doglednom vremenu dobiti posao u tim strukama, nauče drugom poslu za koji postoji više šansa za uposlenje. U tome pogledu je naročito važna škola za izrađivanje konfekcijske robe, koja je sastavni deo berze rada.

3.) Najviše zaposlenja može posredovati berza rada za hotelska preduzeća, gde se naročito traže kuvarice, ostalo osoblje za kuhinje i osoblje za kancelarijski posao. U tome odeljenju, gde je podeljeno posredovanje na tri vrste — a) posluživanje i bife, b) sobe i rublje, c) osoblje za kuhinju — ne zjapi tako ogromna razlika između traženja posla i ponude posla — kao što je slučaj u ostalim odeljenjima.

4.) Veoma praktično je ženska berza rada izgradila odeljenje za trgovinu slobodne i akademske pozive. Sve prijave su podeljene po strukama, pozivima, spremi, sposobnostima i zahtevima nagrade. U tome odeljenju je posredovanje najviše komplikovano, pošto su zahtevi kako sa strane poslodavca tako i sa strane onih koji traže posao najraznovrsniji i najviše nijansirani.

5.) Peto odeljenje — domaćinstvo — ope

daje vedriju sliku pošto je i tu ista srazmera između traženja i ponude kao što je za niže pozive u hotelskim preduzećima: traži se više osoblja nego što ga može berza nuditi. Ali domaćice ne traže mnogo osoblje iznad 35 godina i ono bez stručne spreme. Među osobljem za pomoć u domaćinstvu opaža se jaka tendencija da se podigne na stepen kvalifikovanog poziva, pošto je sve veći broj onih, koje su svršile posle osnovne škole još domaćičku školu koja traje godinu dana. Pored toga ovo dobro kvalifikovano osoblje traži skraćeno radno vreme, više slobodnih časova, a naročito manju zavisnost od poslodavca.

6.) Poslednje, najnovije odelenje, osnovano ovog proleća bavi se isključivo spoljnom službom. Činovnica toga odelenja mora lično tražiti informacije, mora posećivati poslodavce, ima zadatak da ličnom intervencijom posreduje u eventualnim sporovima, da se brine za oglase itd. Organizacija spoljne službe u mnogom veoma olakšava rad u pojedinim odeljenjima.

Šef berze rada, gđa Meyer, naročito se bavi davanjem saveta za izbor poziva, što je u današnje kritično doba vrlo teško, a i vrlo važno. Taj savet traže pre svega žene, koje nemaju naročitih kvalifikacija, jer se — usled nekadašnjih dobrih prilika u porodici — nisu školovale za poziv; ako su već našle negde zaposlenje, nisu ostale tako dugo u službi da bi stekle pravo na pomoć za nezaposlene. Berza rada teži tome da tim ženama omogući školovanje i osposobljenje za poziv, za koji imaju najviše sposobnosti.

Ciriška berza rada kao središna berza za kanton Zürich je u najužem kontaktu sa sreskim berzama rada svoga kantona, a traži saradnike i u raznim ženskim organizacijama.

Ovaj prikaz o ciriškoj berzi rada objavila sam s namerom kao što sam već napomenula u uvodu da se naše ženske organizacije iznova — pre više godina je „Ženski pokret“ u Beogradu već radio na tome polju — zainteresuje za problem ženskoga rada i zaposlenja, jer je taj problem iz mnogih razloga komplikovaniji od problema muškarčevog zaposlenja. Naravno da ženske organizacije same nisu u stanju da povoljno reše taj problem, nego ga mogu rešiti samo u saradnji sa zvaničnim mestima. Ali da bi takva saradnja bila plodna, one moraju poznati problem i udubiti se u njegov način rešenja koji će biti u skladu s našim prilikama.

Štebi Alojzija

ФЕЉТОН

Најновији чешки женски роман

(Наставак)

Младој генерацији припадају Марија Пујманова, Хелена Дворжакова, Олга Шеинпфлугова и Милена Новакова.

Марија Пујманова је добар посматрач, одликује се оштрим запажањем и уме да се изрази адекватно и језгровито. Успева да једним јединим смелим изразом уђе у језгро ствари и да продре у суштину појава. Већ у својим приповеткама Пујманова се показала као скептик према постављеним вредностима и борац за правду и смисао живота. У њеним романима опажа се да је Марија Пујманова већ нашла себе и да се ослободила литерарних и друштвених утицаја.

Нова књига Пујманове „Пацијенткиња доктора Хегла“ необично је занимљива и карактеристична, али никако својом фабулом, него решењем проблема и стилом. Предмет јој је једноставан. Карла Јанотова, матуранткиња, из имућне породице, управо пред венчањем с доктором права из исте друштвене средине, разболела се и мора да се подвргне тешкој операцији код доктора Хегла, у кога се заљуби. Хегел се исто тако заљубљује у њу и она му се потпуно предаје не водећи рачуна ни о себи ни о младожењи, који изврши самоубиство. Али она се с болом буди из своје велике љубави кад сазна, по рођењу детета, да је Хегл равнодушан према њој и да ступа у однос са другом девојком. Ипак прима то сазнање с мудрошћу жене, која се смирила и одлучила да прође кроз живот сама, налазећи радост у бризи за дете, за које верује да ће бити боље но његов отац.

Карла је модерна девојка, несентиментална, која уме да сноси одговорност за своје осећаје и поступке. Пуна је живота, предаје се својој љубави, али презрена у својој љубави, и од друштва, мења се из заљубљене девојке у свесну мајку пуну љубави, која се не јада и не очајава, него се радује животу, који посвећује своме детету. У тој књизи је Пујманова, можда сувише смело за своје савременике, али јасно и одлучно, изнела своје схватање слободе модерне жене, жене која је прешавши преко сентименталности и предрасуда и преко трагике борбе за еманципацију, нашла нову и победничку радост у животу, самосталности и материнству.

Хелена Дворжакова, као и свака жена књи-

жевница, има храбрости да каже истину. Књижевницама је потребна смелост да би изразиле ма што што звучи необично и ново. Неприкривана искреност је добра особина Дворжакове. Она је успела да прикаже поверљиви свет малих људи из предграђа. Њен последњи роман „Пепан јагње“ имао је великог успеха. Периферија са својом нарочитом прашљивом бојом и мирисом сиромаштине као и увек и овде привлачи њен темперамент, али је и сама насељава личностима своје фантазије, те њене личности дају пре утисак литературе него стварног живота. Она се читавим својим делом враћа к животном импресионизму, али се труди свом снагом свога талента за позитивније и ведрије решење, које ће бити више у духу времена него што је скрушеност или ћутљива резигнација.

Олга Шеинпфлугова је песник женскости, само у другом тону. Опојности тренутка код ње се придружује и улична досетка, мудрост простих људи, сочан стил и дрхтави пламен захваћеног задовољства. Њена књига „Бабиола“ је роман уметничког развоја жене-генија, која је потекла из најбеднијих слојева и постигла највеће успехе у уметности и друштву, али не и мир срца.

Последњи њен роман „Две од нас“ показује како је успела да се дисциплинује у свом стварању, како се тачно држи обичног, свакодневног живота. Анда Калинова, кћи малог чиновника, и Софија Бартова кћи трговчева, пријатељице су још из школе. Док Анда по изласку из основне школе живи безбрижним животом младе лепе девојке, Софија марљиво студира у гимназији и на универзитету, хоће да буде самостална жена.

И Анда и Софија имале су своју љубав и обе због ње трпе. Анди умире човек који ју воли, а Софија се разочарала у првој својој љубави: други пут није схватила човека који ју је волео, и тако је остала сама. Ипак је постигла независан положај после многих моралних и материјалних препрека, али не добивши као лекар положај који јој приличи, била разочарана у својим надама, које су је подржавале за време студија. Кад се случајно састала са Андом, која је већ удовица и намештена у једној канцеларији са скоро истом платом као и лекарка Софија — жале се обе на празнину и суровост свога живота и обећавају да ће одржавати пријатељске везе, ма да унапред знају да до њих неће доћи.

Шеинпфлугова показује у роману велико познавање душевног живота жена рањених у својим чежњама безобзирним тупим животом, који је подједнако немилосрдан обема категоријама жена које хоће у својој књизи да типизује.

Анда је тип девојке која очекује да у браку буде збринута, и њему тежи још од младих година гледајући на брак као на једину могућност живота. Софка је данашња самостална девојка, која као и њени школски другови, младићи, тежи за самосталним животом.

Оне су у основи обе осећајне иако имају разна гледишта на живот. Код Анде превлађује осећање, код Софије разум, али на рачун разочаране осећајности. То је врло трезвена књига али и ведра, јер из ње избија вера у жену будућности, која неће бити романтична, већ способна да се бори са свакодневним животом.

Шеинпфлугова има испод светлуцаве ведре површине много бола што ни после свих победа минулих поколења није наступило спокојство и смирење, што чак ни пред женама није чисто поље, на ком би могле почети позитиван и светао рад тежећи савршенству, него још непрестано навала нереда и неспокојства, нова питања и нове борбе. Ипак верује у нову жену.

Милена Новакова издала је роман „Човек и борба“. Тај роман је занимљив по томе што у позадини осећамо дух професора Масарика, његов рад политички и културни око године 1900, кад је било бурно не само у Прагу, него и у чешким провинциским градовима, кад је Масарик уносио у интелигенцију и омладину нов дух, нове погледе и нову методу рада, када су његови противници у својој ситничавости и злоби употребљавали свако оружје да би му онемогућили рад. Књига приказује живот провинциског града, мислим Табора, пред светски рат. У центру збивања је Павле Крал, студент а доцније адвокат, који никако није носилац покрета који се под утицајем предавања професора Масарика јавља у дотле учмалој атмосфери града. Павле је по природи пасиван, неспособан за борбу, и зато ступа у позадину, а на његово место иступа карактерна јака жена, Ева Марунова, коју је Павле волео, али која га немилосрдно и сурово оставља, да би свој живот и тежње везала с јадиковкама нежног песника Радима Сташека. Роман нема јединства и претрпан је детаљима, али приказује нову атмосферу која се јавила у предратно доба.

* * *

Девет књижевница, са чијим последњим романима сам Вас упознала, није потпуни из-

бор истакнутих чешких списатељки. Навела сам само најважније романе познатих чешких књижевница, који су били издати током последње две-три године. Дакле, разуме се, да овај преглед никако не претентује на то да буде потпун. Изабрала сам само такве литерарне личности које су или већ дале пуну меру свога стварања и чији је рад постао саставним делом чешког романа, не могу се мимоићи, или такве, чији се признати таленат налази у стваралачкој грозници и изражава јаки лични карактер.

Али свака од ових књижевница сигурно претставља концентрацију напора и смерова својег доба и читавог низа ауторкиња узајамно везаних и може да их репрезентује. Чешки женски роман не стоји у чешкој прози изолиран, ни на страни, повезан је са целом чешком литературом идејно и стваралачким напорима. „Чешка жена као књижевница активно је учествовала у напорима чешког романа за концертрирањем душевних снага у служби Духа“.

* * *

Уверена сам де је један од најбољих путева за буђење и јачање словенске узајамности темељно познавање *свих народа словенских*, и оних који имају своју државу и оних који је немају. А желимо ли да упознамо дух и душу једног народа, морамо упознати дух његових књижевника, уметника и културних чинилаца, а у првом реду дух жене — која даје живот народу. Зато сам се посветила и студији словенских жена, њихова живота и рада, а циљ ми је не само теориски познавати него и практично — личним додиром стварати и јачати словенску узајамност.

Проф. Марија Омељченкова

БЕЛЕШКЕ

Нови пројекат Грађанског законика. — Надпројекат давно очекиваног Грађанског законика већ је готов. У уторак 27 т. м. у Женском клубу у Београду, Кнез Михајлова 46, у 18¼ ч. о томе новом пројекту говориће управна чланица г-ђа Милица Влајић. Приступ је слободан, а желимо да што већи број наших чланица присуствује пошто ће се о овом пројекту дискутовати.

Жене чланови комисије за професорске испите. — У Министарству просвете је ових данн израђен нови састав чланова комисије за профе-сорске испите. У те комисије су ушле и наше жене истакнути просветни радници. За математичку групу је ушла г-ђа Малвина Гогић, инспектор Министарства просвете, за физику г-ђа Даринка Јаношевић, директор Прве женске гимназије, за хемију г-ђа Персида Вулић, професор Реалке у Београду, за филозофију г-ђа др. Милица Богдановић, професор Више педагошке школе у Загребу, за педагошку групу г-ђа др. Љубица Јовичић, школски надзорник у Београду, за историју г-ђа Катарина Динић, професор Друге женске гимназије у Београду. Женски покрет који свим својим настојањима тежи за што већом равноправношћу у раду, радује се овом најновијем наименовању наших просветних радница.

Унапређење. — Управна чланица београдског Женског покрета, г-ђа Ружа Јаковљевић, унапређена је за инспектора у Министарству Саобраћаја Дирекција пошта, и телеграфа. Ово унапређење најсрдачније честитамо, и са задовољством бележимо као још један леп успех наших жена.

Ženska policija u Parizu. — Francuska vlada studira nacrt za žensku policiju koja će biti najpre postavljena u Parizu.

Pomoćna ženska ratna služba u Poljskoj. Prošloga meseca je izdala poljska vlada uredbu kojom reguliše pomoćnu ratnu službu. Pomoćna ratna služba je obavezna za sve muškarce između 17 i 60 godine života i za one žene, koje su prema svome obrazovanju sposobne da vrše izvesne poslove u ratu. Već od ranije postoji u Poljskoj posebna ženska organizacija koja se bavi spremanjem žena za vojničku službu. Ta organizacija ima vrlo veliki broj članova. Izgleda da blizina Rusije, koja ima takođe žensku vojničku službu, utiče na Poljsku.

Svršetak afere s knjigom „Jedno dopisivanje“. — „Cenjeno uredništvo, kao sudni zastupnik g-đe dr. Julke Chlapec-Đorđević molim da u ime istine i s obzirom na zakon štampe donesete u Vašim listu pod naslovom: Svršetak afere s knjigom „Jedno dopisivanje“ sledeću opravu:

Izjava gospođe dr. Julke Chlapec-Đorđević u „Jutru“ nije imala nikakvog upliva na tok procesa. Ovaj se odnosio na izvesna mesta kritike gospođe Urbanive, koja je u „Ženskom obzoru“ tvrdila da je gospođa dr. Julka Chlapec-Đorđević nesrećnim slučajem progovorila „srpskohrvatski“ da bi „za izdavanje „jednog dopisivanja“ Beč bio zgodno mesto ne Beograd“ da „gleda očima glupog predratnog zauzetog Beča“ i slično. Gospođa dr. Julka Đorđević je povukla tužbu *tek* pošto se gospođa Urbanova obavezala da će na svoj trošak dati u „Ženskom obzoru“ izjavu da nije htela optuživati gospođu dr. Julku Chlapec-Đorđević nejugoslovenskog osećanja i mišljenja. Po sebi se razume da i u ovoj izjavi u „Jutru“ nije bilo ni pomena. O tome se posle sudske sednice govorilo privatno. Dr Jan Prohaska.“

Штампарија „Привредник“, Живојина Д. Благојевића, Кнез Мизајлова бр. 3, Београд — Телефон 21-450.